

Suyu Nasıl Kullanıyoruz?

Suyun Bölgesel ve Ulusal Sosyoekonomik Yapıya Katkıları

Suyun kullanımı 1900'lü yıllardan bu yana yaklaşık on kat artmıştır.

Su: Ekonomik Mal.

Güvenli ve temiz içme suyu bir insan hakkıdır.

1992

Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı

2010

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

Dünya genelinde on kişiden üçünün güvenilir şekilde yönetilen ve dağıtım yapılan su varlığına ulaşımı yok.

1980'lerden bu yana her yıl %1'lik bir artış

Nüfus artışı

Sosyo-ekonomik gelişme

Tüketim eğilimindeki değişimler

Küresel anlamda yoksul insanların %70'i kırsal alanlarda yaşamaktadır ve bu bölgelerde tarım, kırsal kalkınma için en temel ekonomik sektördür.

Bir doğal varlık olan suyun kirlenmesi;

- Doğrudan çevresel, sosyal ve ekonomik risklerin artmasına neden olur.
- İnsan sağlığını etkiler.
- Tarım sektörünü etkiler ve gıda üretimini kısıtlar.

Küresel Göç

- Aralık 2017 itibari ile yaklaşık 258 milyon kişi. 2000 yılına göre %48'lik bir artış görülmektedir.
- İnsanlar açısından toplumsal ve ekonomik etkiler.
- Canlılar açısından da ciddi ekolojik sıkıntılar.
- Su varlıklarının sürdürülebilir ve adil yönetimi.

Su varlıkları üzerindeki taleplerin giderek artmakta olduğu bir gerçektir. Suyun kullanımının 1900'lü yıllardan bu yana yaklaşık on kat arttığı bildirilmektedir. Daha önceleri doğal bir varlık ve tüm canlılar için en temel hak olarak görülürken, 31 Ocak 1992 tarihinde İrlanda'nın başkenti Dublin'de gerçekleştirilen "Su ve Sürdürülebilir Kalkınma" konferansı ile ilk defa "Ekonomik Mal" olarak tanımlanmış ve o toplantının sonuç bildirgesine bu şekilde yazılmıştır. Böylece her yerde sürekli ve sonsuz bulunabilecek bir varlık olmaktan çıkarılan suyun aslında kıt bir varlık olduğu vurgulandığından, beklendiği gibi ekonomik değeri de önem kazanmıştır. Bu dönüm noktası ile beraber suyun bir piyasası oluşmaya başlamış, fiyatlandırmalar yapılmış, su politikaları ve su ticareti konularında pek de eşitlikçi olmayan gelişmeler yaşanmıştır.¹

Suyun ticarileşmesinin önünü açan bu gelişmelere karşı su hakkı konusunda yapılan ciddi mücadeleler sonucunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 28 Temmuz 2010'da güvenli ve temiz içme suyunun bir insan hakkı olduğunu kabul etmiştir. Bu kararla beraber bazı ülkeler su erişimin temel haklardan biri olduğuna dair mevzuatlarını değiştirmiş olsalar bile küresel bağlamda su varlıkları -milyarlarca insan ne yazık ki temiz içme suyuna ulaşamamaktayken- çok büyük ticari ve ekonomik bir pazar haline gelmiştir.²

Bir doğal varlık olan su, insan hayatı için özellikle temiz içme suyu ve yeterli sanitasyonun sağlanması ile sosyal düzeni ve eşitliği sağlarken aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin gelişmenin de kilit bir bileşeni olarak toplumların refahının artırılması için gereken en temel unsurlardan biri olarak oldukça önemlidir. Örneğin, su varlıklarının kirlenmesi, doğrudan çevresel, sosyal ve ekonomik risklerin artması anlamına gelmekte ve hem insan sağlığını olumsuz etkilemekte hem de besin üretimini kısıtlamaktadır. Tüm bunlar da özellikle az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin sekteye uğraması ve genel anlamda sürdürülebilir gelişmenin aksaması olarak ortaya çıkar. Su varlıklarından sosyo-ekonomik açıdan en iyi şekilde yararlanma, aynı zamanda özellikle kırsalda yaşayan fakir insanlar, kadınlar ve diğer dezavantajlı gruplar açısından sosyal eşitliğin sağlanması bakımından da önemlidir.³

Suyun kısıtlı olması ve/veya kirlenmesi sosyal, ekonomik ve çevresel alanlarda ciddi bir sorun olarak kendini giderek daha fazla hissettirmektedir. Örneğin; su, her ne kadar yerel bir doğal varlık gibi görünse de, bu suyun kullanılarak üretildiği çok sayıda ürün ithal ve ihraç edilmektedir. Bu durumda su, yerel ya da bölgesel bir varlık değil de daha çok küresel bir varlık olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, su sıkıntısı yaşanan bir bölgede üretilen ürünlerin hem miktarlarında hem de fiyatlarında artış olması ile bu tür ürünleri ithal eden diğer ülkeler açısından ekonomik, sosyal ve siyasi tehditler meydana gelebilecektir. Örneğin; Brezilya ve Hindistan'da 2009 yılında yaşanan su sıkıntısı, küresel şeker fiyatlarının yükselmesine ve dolayısıyla da tüketicilerin mağduriyet yaşamasına neden olmuştur. Tüm bu açıklamalar, tatlı su varlıklarının temiz ve sürekli olarak sağlanmasının yalnızca sosyal ve çevresel açıdan değil, aynı zamanda ekonominin de sağlıklı bir şekilde devamı açısından da kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.⁴

Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında, küresel anlamda sürekli değişkenlik gösteren su varlıklarından (az veya kısıtlı olması) olumsuz olarak en fazla etkilenen sektörün tarım olduğu söylenebilir çünkü tarım özellikle fakir, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde en önemli sosyal

ve ekonomik sektördür. Küresel anlamda yoksul insanların %70'i kırsal alanlarda yaşamaktadır ve bu bölgelerde tarım, kırsal kalkınma için en temel ekonomik sektördür. Ayrıca, dünyadaki kara alanlarının üçte biri ve buna bağlı olarak kullanılan su miktarının da üçte ikisinden fazlası tarımsal ürün yetiştirmede kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile günümüzde hala tarımsal açıdan henüz tam olarak gelişmemiş bu ülkelerde sosyo-ekonomik bakımdan en hassas olan kırsal kesimde yaşayan toplumlar ağırlıktadırlar ve dolayısıyla da suyun tarımsal faaliyetler üzerinde neden olabileceği olumsuz etkilerden de doğrudan etkilenmektedirler.^{3,4}

Bazı WHO ve UNICEF raporları, Dünya genelinde on kişiden üçünün güvenilir şekilde yönetilen ve dağıtımı yapılan su varlığına ulaşımı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle de suyun fiziksel olarak yeterli miktarda olması yanında, bu suyun farklı yapıdaki sosyo-ekonomik gruplara (kadınlara, çocuklara ve hassas durumdaki toplumlara) temiz ve sürekli bir şekilde ulaştırılması da bir o kadar önemlidir. Çünkü yapılan çalışmalar, su kullanımının, özellikle son yıllardaki nüfus artışı, sosyo-ekonomik gelişme ve tüketim eğilimindeki değişimlerin bir kombinasyonu ile 1980'lerden bu yana her yıl %1'lik bir artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Günümüzde yaklaşık 2 milyardan fazla insanın yüksek su stresi altındaki ülkelerde yaşadığı ve su varlıkları üzerindeki bu baskının iklim değişikliğinin de etkileriyle daha da artacağı düşünüldüğünde, bu durumun hem sosyal hem de ekonomik açıdan yaratabileceği sorunlar daha açık bir şekilde görülecektir. Oysa küresel ölçekte yapılan "maliyet-fayda" araştırmalarında, "su-sanitasyon-hijyen" hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine sağlıklı bir şekilde verilmesi için yapılan harcamaların sosyal ve ekonomik açılarından ülkelere oldukça önemli faydaları olduğunu göstermiştir. Özellikle söz konusu bu hizmetler karşısında toplumların sağlıklı olması ve böylece daha az hastalanarak tedavi masraflarının azalması maliyet-fayda açısından en bariz örneklerden biridir.⁵

Suyun sosyo-ekonomik açıdan önemi irdelendiğinde, özellikle son yıllarda ciddi artış gösteren küresel göç olaylarına da değinmek yerinde olacaktır. Ağırlıklı olarak sosyal, ekonomik, çevresel (örn: küresel iklim değişikliği) faktörlerin tek başına ya da bunların karmaşık bir bileşeni olması nedeniyle yapılan göçlerin Aralık 2017 itibari ile yaklaşık 258 milyonu bulunduğu ve bu rakamın 2000 yılına göre %48'lik bir artış anlamına geldiği bildirilmiştir. Göç etmek zorunda kalan bu kadar insanın hem göç yolları üzerinde hem de göç ettikleri yerlerde temiz ve güvenilir su varlıkları ile sanitasyon hizmetlerine ulaşmada ne yazık ki çok daha ciddi sorunlar yaşamaları da kaçınılmazdır.⁶

Su varlıkları üzerindeki baskıyı artıran faktörlerden biri de nüfus ve buna bağlı olarak demografik yapıda meydana gelen değişimlerdir. Bilindiği üzere nüfusun artışı aynı zamanda toplumların sosyo-ekonomik yapısını da şekillendirir. Bu da su başta olmak üzere tüm doğal varlıklara olan talebin de artması anlamına gelmektedir. Örneğin, Avrupa'da genel nüfusun son yirmi yılda yaklaşık %10 arttığı, özellikle de kentsel alanlarda bu yoğunluğun daha fazla yaşandığı ve bu eğilimlerin de kentsel su varlıkları üzerindeki baskıyı artıracacağı rapor edilmektedir. Nüfus artışına ek olarak iklim değişikliğinin de su varlıklarına yaptığı ekstra baskının devam etmesi, özellikle Akdeniz iklim kuşağında yer alan birçok güney ülkesinde kuraklık riskinin artması ve buna bağlı sosyo-ekonomik yapının da olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir.⁷

Büyük kentlerde artan nüfusun su varlıkları üzerine yaptığı baskı açısından ülkemizde de özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde ortaya çıkan su yetersizliği ise “havzalar arası su transferi” yöntemi ile çözülmeye çalışılmaktadır. İstanbul’a Sakarya’daki Melen Çayı’ndan, Ankara’ya ise Kızılırmak’tan su transferi ve benzeri projelerin uzun vadede sorunu çözmeyeceği görüşünde olan bilim insanları, özellikle de suyun alındığı havzada yaşayan insanlar açısından toplumsal ve ekonomik etkiler ile diğer canlılar açısından da ciddi ekolojik sıkıntılar yaratmasının kaçınılmaz olacağını vurgulamaktadır.⁴

Suyun üretimi, dağıtımı ve kullanımının çok önemli sosyal, hukuksal ve ekonomik sonuçları olduğu göz önüne alındığında, su varlıklarının sürdürülebilir ve adil yönetimi ve buna bağlı planlamaların yapılmasının başlı başına zor bir görev olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de su varlıkları ile ilgili verilecek kararlar da katılımcılığın sağlanarak tüm paydaşların dâhil edileceği bir karar verme süreci ve mekanizması özellikle sosyal adaleti sağlaması açısından önem taşıyacaktır. Örneğin, tarımsal faaliyetlerde yapılacak sulama ücretlerinin belirlenmesinde; sulamanın şekli, bölgesel olarak tesisin bulunduğu yer, bitki su tüketimi, sulanan bitki çeşitleri ve üretim değerleri gibi sosyal ve ekonomik özellikler ve ölçütlerin göz ardı edilmemesi önemlidir.⁸

Kaynaklar:

1. AYTEMİZ, L., & DİLER, Ö. (2015). Sanal Su Ekonomisi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 4(2). Erişim tarihi 2022, erişim adresi <http://www.itobiad.com/tr/download/article-file/92861>
2. B. A. A. (2020). *Su kaynaklarının mevcut durumu*. Bilim ve Aydınlanma Akademisi. Erişim tarihi 2022, erişim adresi <http://bilimveaydinlanma.org/su-kaynaklarinin-mevcut-durumu/>
3. United Nations. (2018). *World Water Development Report 2018*. UN-Water. Erişim tarihi 2022, erişim adresi <https://www.unwater.org/publications/world-water-development-report-2018/>
4. WWF. (2014). *Türkiye'nin Su Riskleri Raporu*. WWF-Türkiye. Erişim tarihi 2022, erişim adresi http://awsassets.wwftr.panda.org/downloads/turkiyenin_su_riskleri_raporu_web.pdf
5. United Nations 2019. *Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişimi Raporu (2019)*. The United Nations-World Water Development Report 2019: Leaving No One Behind. Paris, UNESCO.
6. United Nations. (2017). *The International Migration Report*. United Nations-Department of Economic and Social Affairs. Erişim tarihi 2022, erişim adresi <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>
7. European Environment Agency. (2018). *Water Use in Europe – Quantity and quality face big challenges*. Erişim tarihi 2022, erişim adresi <https://www.eea.europa.eu/signals/signals-2018-content-list/articles/water-use-in-europe-2014>
8. T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2017). *Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Tarımda Toprak Ve Suyun Sürdürülebilir Kullanımı: On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim tarihi 2022, erişim adresi https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/On_Birinci_Kalkinma_Plani_Ozel_Ihtisas_Komisyonlari_El-Kitabi.pdf